

GRENZEN VERLEGGEN IN DE GEMEENTEN

Een gedurfd en ambitieus beleid met betonstop, ontharding, versterking biodiversiteit in de open ruimte

Vrijdag 18 januari 2019

Gisteren was het de tweede donderdag op rij dat scholieren op een lesdag naar Brussel stapten om een gedurfd en grensverleggend klimaatbeleid te eisen. 12 500 scholieren die voor een maatschappelijk doel en voor hun toekomst naar buiten kwamen. Als ouder of grootouder kan je hier een mening over hebben, maar het geeft een nieuwe tijdgeest aan, een nieuw bewustzijn. Het geeft de kloof aan tussen aan de ene kant de kleine stapjes, vaak een processie van Echternach, en van het zgn. haalbare waarvoor de politiek en het beleid kiest, en aan de andere kant wat je mag verwachten of wat nodig is om echt effect te hebben op vlak van klimaat en milieu. Zo'n engagementssignaal van jongeren, die hierdoor hun betrokkenheid op de samenleving van morgen uiteten, moet echt als een hefboom dienen om op elk niveau, van gemeente over provincie tot Vlaanderen en Europa, de ambities bij te stellen. Om van het achtervolgen en nahollen om de schade te beperken over te schakelen naar een gedurfd actief en proactief beleid.

Kortelings komen de provincies en, voor het einde van het jaar de gemeenten, met een bindend meerjarenbeleidplan. Het gevaar bestaat dat daar waar het over klimaat, milieu, natuur en omgeving gaat weer zal gewerkt worden met homeopathische recepten, met een verdunning van een verdunning, of met loutere intenties als een vrijblijvende hoogmis zonder effectieve doorwerking of acties. Laat ons het signaal van de scholieren oppakken en durven ambitieus en proactief te zijn.

Krachtiger aanpak nodig

Op de discrepantie tussen kleine remediërende stapjes om de schade te beperken, overgoten met een saus van mooie intenties, botsen we allemaal bij de (non)aanpak van de biodiversiteitscrisis waaronder het noodzakelijke herstel van de biodiversiteit in het landbouwgebied, bij de bescherming van de open ruimte, bij het waterbeheer en bij de groenvoorziening in onze steden in functie van leefbaarheid en klimaatbuffering.

Betonstop (tegen 2040) was dan wel ei zo na het woord van het jaar 2018 maar uit een analyse bleek dat vorig jaar de dagelijkse aanspraak van 6 ha open ruimte verhoogd was tot 7 ha. M.a.w. de vermindering tot 3 ha/dag en finaal tot 0 ha is verder weg dan ooit.

Je moet stekeblind zijn om niet te zien dat buiten de natuurgebieden en de valleien de rest van het landschap een lege groene woestijn geworden is waarin elke boom, elke graff, elke struik als een probleem ervaren wordt. Even erg is dat over het landschap een deken hangt van pesticiden waaronder neonicotinoïden die dodelijk zijn voor alle insectenleven. Of waar het stikstof- en mestprobleem niet alleen de biodiversiteit in het landbouwgebied aantast maar ook in de natuurgebieden. Geen wonder dat uit Duits en Nederlands onderzoek blijkt dat de insectenpopulatie de laatste decennia met meer dan 75% achteruitgegaan is. Hoe kan het ook anders dan dat soorten van het landelijk gebied zoals veldleeuwerik, graspieper, kievit eveneens uit het landschap verdwijnen en we buiten de natuurgebieden naar een stille lente zonder vogelzang gaan. De voorspelling van Rachel Carson met haar boek 'Silent Spring' in de zestiger jaren van vorige eeuw was profetisch.

De belevingswaarde van het landschap verschaalt elke dag. Nochtans, om onze ecologische voetafdruk te beperken, is er nood aan een beleefbaar landschap waar mensen direct in hun omgeving hun quality time kunnen doorbrengen. Zonder elk weekend de wagen te moeten nemen of bij elk verlof in het milieubelastende vliegtuig te springen. Een landschap dat ecosysteemdiensten produceert, een landschap dat kansen geeft aan waterinfiltratie en zoveel meer.

Klimaatbetoging 17 januari 2019

Een programma voor een effectieve aanpak

Wat de scholieren nu doen, nl. onbevangen een beleid eisen dat echt zoden aan de dijk zet, moet ons inspireren om in de komende periode onze beleidsverantwoordelijken op te roepen doeltreffende structurele maatregelen te nemen.

Laat ons eens kijken naar de gemeenten en wat ze allemaal in het meerjarenbeleidsplan van de beleids- en beheerscyclus zouden kunnen opnemen om tot een echte trendbreuk te komen. We spreken dan over een verhoging van de landschappelijke kwaliteit, over klimaatbuffering, over herstel en versterking van de biodiversiteit in de open ruimte en het landelijk gebied.

- Laten we beginnen met het onderschrijven van het principe van de betonstop en te kiezen voor een **moratorium** op aansnijding van nieuwe open ruimten plus een actief beleid van **ontharding**. Het maken van een scan (bv. door het team van de bouwmeester) om na te gaan hoe de gemeente de betonstop kan aanpakken, zou een goed begin kunnen zijn. In de tussenperiode zou een reglement kunnen helpen om, zoals bij de provinciale waterverordeningen of zoals bij de boscompensatie, bindende maatregelen op te leggen voor een moratorium op het verder inpalmen van de open ruimten. In geen enkel gemeentelijk meerjarenbeleidsplan zou het principe van de betonstop en een moratorium voor het behoud van de open ruimten mogen ontbreken. Het argument van de kosten is een vals argument, want uit een studie van de Vlaamse Overheid blijkt dat niets doen op termijn juist het meest kostelijk is.
- Bij de betonstop kunnen de gemeenten het goede voorbeeld geven: nog steeds worden **trage wegen** verhard en veranderen de landwegen steeds meer in een netwerk van lussen van betonwegen die versneld het oppervlaktewater afvoeren en sluipverkeer genereren. Ook hier moeten we durven een halt toe te roepen aan de verharding en voorstellen te doen voor ontharding. Meer en meer heeft het landelijk gebied belevingsfuncties die in een verbrede plattelandseconomie van belang zijn en gebonden zijn aan onverharde wegen: paardrijden, joggen, mountain biken, gravelbiken, hiken en wandelen. Dit met luide stem naar voor durven brengen is een opdracht.
- Dikwijls worden schouders van holle wegen en graften en zelfs onverharde landwegen ingeploegd. Om dat te vermijden is een duidelijke markering met **'vissenakertjes'** een effectief voorbehoedsmiddel. Ook nuttig is een reglement dat oplegt om bv. een 1 meterstrook langs de schouders van holle wegen en landwegen vrij te houden van bewerking. Dat is tevens zeer effectief qua erosiebestrijding. Trouwens, sinds kort moet een 1 meterstrook langs elk waterlichaam (de wettelijke verzamelnaam van onbevaarbare waterlopen, niet-geklasseerde waterlopen en grachten) vrijgehouden worden van cultuurbewerkingen. Dit heeft positieve effecten op de waterkwaliteit en ongetwijfeld ook op de landschappelijke kwaliteit en de biodiversiteit. Kwestie is de handhaving hiervan. Die handhaving zou echter geen probleem mogen stellen. In de pijler 1 van het Europees landbouwbeleid (de inkomenssubsidie) is het respect voor deze landschapselementen opgenomen als een flankerende en noodzakelijke voorwaarde (zgn cross compliance). Niet-naleving kan dus zeer grote financiële consequenties hebben voor de landbouwer. En verder zijn ons recente gevallen van een GAS-boete voor het inploegen van

taluds bekend. Zelfs in het zo landelijke Hoegaarden.

Dergelijke instrumenten zouden de gemeenten dan ook moeten inzetten. Het behoud van een onverhard landwegennet en het behoud van de taluds en schouders – beide belangrijk voor de landschappelijke versterking – zouden dus hun plaats moeten krijgen in het meerjarenbeleidsplan.

- Er is de **kwaliteit van de open ruimte** en van het landbouwgebied. Vele gemeenten ervaren bomen, beboste taluds en holle wegen, wegbermen enz. als een probleem. Uitgegroeide bomen in holle wegen worden gekwalificeerd als het resultaat van achterstallig onderhoud. Een bermbeheerplan of een beheerplan voor holle wegen vertrekt veelal vanuit de optiek: 'achterstallig onderhoud aanpakken en vermijden dat jonge bomen oude bomen worden'. Ook wat betreft het overig landbeheer zitten we in eenzelfde schuitje. 90% van de ruimtelijke **anti-erosiemaatregelen** zoals de overal opduikende erosiebekkens bij de ingang van de dorpen, de stowallen enz. zijn begrijpelijk maar end of the pipe maatregelen die de oorzaken niet aanpakken.
- Een structurele oplossing zou een **bindend landschapsplan** zijn voor een dooradering van het landschap met een vaste landschapsstructuur van stroken die tot het openbaar domein behoren. We denken aan houtkanten, bosstroken, struweel, verbrede schouders en bermen met struiken, hagen en permanente brede structuur- en soortenrijke grasstroken. Zo'n aanpak zou een geïntegreerde benadering van waterbeheer, landschapsversterking, biodiversiteit en landschapsrecreatie kunnen opleveren. En is essentieel indien we de biodiversiteit en de belevingswaarde van het landschap willen garanderen. Helaas komt het niet op de agenda omdat het als 'onhaalbaar' aanzien wordt. Dit paradigma moeten we doorbreken door duidelijk te wijzen op wat er nodig is en wat er zou moeten gebeuren.

Laat ons de lessen van de scholieren tot ons nemen en logische en evidente dingen durven op de agenda plaatsen. De instrumenten zijn er wel degelijk bv. in de koffer van landinrichting. Trouwens, in het kader van de lopende ruilverkavelingen zouden de instrumenten die nu nog steeds inzetten op schaalvergroting en betonnering evenzeer kunnen

Vissenakertjes: zo genoemd naar Vissenaken waar in de ruilverkaveling kleine betonnen grondpalen gebruikt werden om inploegen van onverharde wegen te voorkomen. Foto Hugo Abts

ingezet worden voor een bindend landschapsplan en -inrichting die aan de bovengenoemde kwaliteitseisen voldoen. Aanvullend op deze vaste landschappelijke structuur in openbaar domein of in natuurbeheer zou een krachtig beleid van pijler 2 met beheermaatregelen uit het pakket beheerovereenkomsten een grote stap in de goede richting kunnen betekenen. Als dan ook Europa werk zou willen maken van een echt beleid tot banning van de neonicotinoïden en andere voor de biodiversiteit nefaste pesticiden dan zouden we reuzensprongen vooruit kunnen maken.

- **Bosuitbreiding en bosbehoud** in de gemeente zijn ook punten die duidelijk thuishoren in een meerjarenbeleidsplan. De gemeenten kunnen hier zelf initiatief nemen en in elke gemeente zijn er kansen. De gemeenten zijn sinds enkele jaren ook volledig en uitsluitend bevoegd voor het verlenen van de bebossingsvergunning in het kader van Veldwetboek. In het verleden stelden we vast dat vele bebossingskansen verloren gingen omdat deze vergunning geweigerd werd. In het licht van de huidige klimaatproblematiek is het ondenkbaar dat de gemeenten dit instrument inzetten om bosuitbreiding te voorkomen.
- Verdere uitbreiding van oppervlakte natuurgebied is een andere en absolute voorwaarde om de biodiversiteitscrisis aan te pakken. De bestaande snippers moeten worden aaneengebreid tot samenhangende complexen. In elke gemeente bouwt o.m. Natuurpunt **reservaten** uit. In het nieuwe natuurdecreet is hier een beheerplan type 4 voor nodig. In het verleden gaven gemeenten bij de adviesverlening dikwijls een negatief advies voor de ontwikkeling van reservaten in de gemeente. Nochtans betekenen deze gebieden voor de gemeenten een kans. Het zou logisch zijn dat een gemeente de erkenning van natuurreservaten of het tot stand komen van natuurgebieden type 4 bevordert. De gemeente zou verder kunnen ondersteunen door een gemeentelijk subsidiereglement voor de uitbouw en aankoop van natuurreservaten. Ook bij maatregelen voor natuurinrichting, samengaan van natuur en erfgoed en de educatieve werking rond deze natuurgebieden zou zo'n gemeentelijke ondersteuning een groot verschil kunnen maken. Weerom aandachtspunten voor het komend meerjarenbeleidsplan.
- De twee laatste jaren voerde Natuurpunt Oost-Brabant de campagne 'Robuuste Valleisystemen voor klimaatbuffering en versterking biodiversiteit'. De les die we hieruit trekken is dat we onze **valleien als samenhangende systemen** moeten zien waar rivier en water terug ruimte krijgen. Daartoe dienen deze valleien bebouwingsvrij te blijven of waar mogelijk gemaakt te worden. En verder, ze opdelen in een lappendeken van strijdige functies maakt overstrooming en ontwikkeling van een robuust vallei- en riviersysteem eigenlijk onmogelijk. Je kan niet op één perceel de waterhuishouding herstellen en op het aangrenzende perceel aan diepe ontwatering voor intensieve landbouw doen. Net zomin dat je een klein beetje zwanger kunt zijn, kan je een gesegmenteerde vallei laten functioneren als klimaatbuffer om bij piekdebieten de komgronden te laten overstromen. Dan wordt elk echt overstroomingsgebied (meestal waar een reservaat gelegen is) gewoon een slibvang met alle desastreuze gevolgen vandien, zeker voor de biodiversiteit.

Winterse waterberging in Vierkensbroek. Foto Achiel Feyaerts

- Trouwens, de droge zomer van 2018 en het dreigend watertekort nopen ons om het klassiek waterbeheer met zijn steeds diepere jaarlijkse ruiming van de grachten en beken in het najaar in vraag te stellen. Ook bij het **waterbeheer** is een beleid noodzakelijk in functie van waterretentie en – infiltratie en het tegengaan van te snelle afvoer van de winterse watertafel. Op het niveau van de Vlaamse Milieumaatschappij wordt wel over waterconservatie en hermeandering gesproken maar bij het beheer van de waterlopen en waterlichamen op lokaal niveau zien we dat systematisch ruimen in functie van een versnelde afvoer nog steeds de regel is. Waar de gemeenten hun waterbeheer gedelegeerd hebben aan de provincie (en de provincie op haar beurt aan de Wateringen) is het waterbeheer gericht op snelle afvoer nog steeds de regel en waterconservatie de uitzondering. Waarom geen inventaris maken van de waterlichamen die beheerd worden in functie van de waterconservatie? Ook bij het hermeanderen – zelfs door de Vlaamse Milieumaatschappij- zien we dat het zeer gesegmenteerd gebeurt: niet waar het wenselijk is maar waar er toevallig een beheerd natuurgebied aanwezig is... Ook daar zou een meer globale aanpak aangewezen zijn.

Hugo Abts
voorzitter Natuurpunt Oost-Brabant

Naschrift 28 januari 2019

Op donderdag 24 januari waren er niet minder dan 35 000 scholieren in Brussel en op zondag 27 januari was er de tot dan toe grootste klimaatbetoging met 70 000 deelnemers. Het is duidelijk dat we op een omslagpunt zitten. Nu komt het erop aan ook in de gemeenten gedurfde en effectieve sprongen voorwaarts te maken. Een betonstop, meer bos en natuur en een versterking van de landschapsstructuur, en dit alles om de klimaat- en biodiversiteitscrisis te ondervangen.